

כְּבוֹשׁוֹנָה שֶׁל בַּטָּלָה

מה־תְּרוֹן הַעוֹשָׂה בְּאֶשֶׁר הוּא עֹמֵל.
 רְאִיתִי אֶת־הַעֲנִין אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי
 הָאָדָם לְעֵנוֹת בּוֹ. אֶת־הַכֹּל עָשָׂה יָפָה
 בְּעֵתוֹ; גַּם אֶת־הַעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלֵי
 אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה
 אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֵאשִׁית וְעַד־סוֹף.
 קהלת.

3

יש ורוח־יאוש מטפחת על פניה של משאת־נפש והופכתם כלפי העבר
 באותה שעה, כשנטרדת משאת־הנפש מהביון תם־הלומה וְהִלְי־החיים מחריבים
 בה בטחון ממשות־עצמה, העלית, הרי היא יוצאת לְחֹזֵר אחרי ממשות־
 חוץ, תחתית; וכך היא מגיעה־חוזרת כל־עמת שנוֹלְדָה, מתכנסת תחת
 כנפי ההיסטוריה ומבקשת אָשׁוּר בְּשָׁהִיהָ. החזון נעשה אגדה.
 כך גם עלתה לה למשאת־הנפש — אל עתיד שְׁכָלוֹ שבת, שנת־תמה
 מאמונתה ושבה ליצור לה אגדת גן־עֵדֶן. חזון אחרית־הימים הפנה אֲלֵי תוֹר־
 זהב שהיה באיזה עֵבֶר וְעֵבֶר.

אבל הנפש, אף אם נקצצו כנפיה מלהנשא והיא מוטלת־מתגעגעת
 על עֵבֶר — לעולם תשאר היא המעוררת, והאגדה אינה אלא מוטיב־תולדה
 של התעוררותה. כל עובדה — ואף זו שהיא ילדת הדמיון ונעשתה מוטיב —
 היא רק הרכבת־מצבים, קשור התהויות. והמעורר־המוליד יש בו מהמְחַיֵּב,
 מהאמתי, מהראשוני יותר משיש בעובדה, שלעולם אין היא חסרה משהו
 של מקריות. ולפיכך הראיה שבשרשי הגעגועים השפונים יפה כחה להוכיח
 מזו שבנצנים הנגלים של האגדה.

ועל אלה השרשים אני אומר להחחקות באדם, הנאנק מן העבודה
 והוא משוע ועורג למתק־העדן שבפנאי, לְבַטָּלָה.
 ואם אפשר תהא כאן השירה מְרַבֵּה על ההסק — הרי אין זה אלא

משום שלא נתנו הראשונות להיות מעלות בשלשלות-מסקנות; מתוך עצמן
 הן מוכחות ורק במקורן נשוררן.

II

אין שמות נרדפים. העצלות, הקהות, ערוץ-הצבעים הם הולידים -
 כנגוד לאותה הרגשת-המצר שאינה פוסקת בו בדק-החושים, הרואה את
 עצמו מקף גדייר-לשון נושנות-מסורות והוא מתאמץ לפרצן בכדי להגיע
 לדרכי בטוי חדשים. ואם לכאורה אין בשמות הנרדפים משום הזק וקיומם
 למוד-זכות הוא כתכונות שיצרום; ואדרבה עדין אפשר להפרותם ולהשיב להם
 מובניהם הראשונים, שבהם צינו מדרגות וגלויים שונים באותו ענין - הנה
 נעשים הם סכנה, בשעה שהם מחלקים ביניהם תפקידים של נושא ונשוא,
 מהפרדים לשם חבור חדש, נעשים משפט, שויון. שאז מקבלת נוחות זו
 חשיבות של הערכה והקשלות נעשית זיוף ההולך ומתרבה. אין לך דבר
 קל מזה, לצרף שורה של שמות נרדפים שתחלתה הן וסופה לאו - וכל
 זה בהדרגה שאין להרגישה. משל יפה לכך: פנאי, בטלה, אפס-מעשה.
 משג נעשה מרוקן ומסורס בעטיה של מלה נרדפת. הפנאי, שבגלל מובנו
 הפסיבי אין עליו מערערים, מקבל טעם לפגם על-ידי המלה בטלה - שעל-
 כרחנו אנו שומעים בה לא רק את מובנו של הפעל העומד, אלא גם את
 המובן בבנינו הכבד, כשהוא נעשה יוצא, מבטל אקטיבי-ושניהם, גם הפנאי
 וגם הבטלה, נופלים ממיילא תחת הערכה שלילית על-ידי המלה אפס-מעשה,
 זו המלה שמשתמשים בה רק על יסוד הנחת החיוביות שבמעשה. - אבל
 כאן מטרתי להראות, שישירה לבטלה הויה לעצמה והויתה ערך מעשה לה;
 שיש בה חיוביות בת קיום וטעם.

קודם-כל נסיון להגדרה. אין לך אפן התיחסות של האדם לאשר
 סביבו, שיהא, כשהוא לעצמו, ראוי להקרא בטלה - ואולם גם אין לך עשייה
 באדם, שלא יהא הולמה השם בטלה במובן יחסי. האיש, שאומנותו משחק
 השחמט, "בטל" את יומו כשלא עסק בו אלא במשא-ומתן לצרכיו; הסוחר
 משחק בשעת-הפנאי שלו בשחמט. שכך ישירה לכל בטלה ובטלה נקדה
 קבועה ועומדת, שאליה היא מתיחסת; אין היא אלא עשית-רשות, התעסקות
 במה שאינו עיקרי וחובה לגבי העושה, התרחקות מן האומנות - שבינת
 האדם מעבודתו שלו. אומנותו של האחד היא מנותחו של חברו; ביומא
 דפגרא מתקן הזגג את שעונו, ואולם השען מדבק בו שמשות-חלונו. ואף
 אותו הציור הכללי של הבטלה המובהקת, שנוצר מתוך הצרך בתפיסה
 נוחה, שאינה עמלה לחטט בפרטים, ציור זה של ההולך בטל, של הטל
 באפס-מעשה, אף הוא אינו מחלט; מתנה הוא על-ידי העדר התכלית.
 שהרי באפס-מעשה" ובטל מתהלך גם השוטר - על משמרתו וכך יוצאת
 לנו הבטלה לכל מיניה כדבר שביחס אל אינה קבע שמחוץ, אל התכליתיות,
 אל האומנותיות בעבודה.

ואולם זו היחסיות, שנתגלתה על-גבי שטחו של החזיון באפן פשוט

כל-כך, ראויה היא שתטמש לנו נקדת-פרץ, כדי לחתור ממנה לעמקה של הכרה, המגלה לנו פונקציה יחסית בבטלה, שהיא יותר יסודית ומסבכת בהסתעפותה – וכדי להתקרב עם זה לַמִּיטְפִיסיקָה של הבטלה. וכאן מקבלת יחסיות זו קיום לעצמה, גדלה הוא ועולה מתוך שלילות תארייה לעמדה חיובית. וכבר ראינו כמה וכמה משגית-הומים מיטפיסיים, שהיו מעיקרם יחסים והגיעו לידי עמידה ברשות עצמם, לידי חרות ומתן-הקים עצמי – עד שלבסוף אין אתה יודע, אם גם כל אלה הדברים, שאין ספק בהחלטיותם, אינם באמת אלא יחסיהם של הלו. אם לא התרחבו הממלכות מתוך רצועת-הגבולין שביניהן, אם לא גדלו שורות המספרים מתוך נקדת-המרכז-האפס.

אור חדש יואר על הבטלה כשנתבונן ביצירתי, כיצד הוא מתגשם ונעשה יציר; בהסתכלות זו עלינו לשהות קצת בטרם נגיע לעיקר ענינו. ישנו יחס אקטיבי מתמיד בין היצירתי והעבודה, שהיציר הוא תוצאתו. יחס זה אינו באמת אלא מלחמה שאינה פוסקת בין שאיפות סותרות זו לזו. היצירתי הוא הניצוץ הרוחני המתז לאין-סוף; העבודה היא המנצלת-מצילה ניצוץ זה, לאחר שנפרש ממוקד העולמים שלו ובטרם שב ונאסף במטרת האין-תכלית; תופסת היא בחץ-אלוה זה ומוליכה את אש-ברקו אל האדמה. היצירתי נעשה מרושש, מרוסס על-ידי העבודה. והמכֵּן אחד הוא כשמדברים על צמצומה של האידיאה לממשות, על התגשמותו של הרוח או – על עבודו של היצירתי. קלם פרוצס אחד להם ויחס אחד, שהפורמולה המתמטית בשבילו לא תתאים בצורת החסור, כיחס שבין מִפְחַת ופחַת, אלא בצורת השבר, בין מִחֶלֶק לִמְחֶלֶק, שהִמְכֵּהּ בו חודר להוך-תוכו של הִמְוֵהּ, מפורר כל יסוד קטן בו, פועל בו פעולה כימית. ערכו של שבר זה הוא היציר.

זו הזדוגות-ההפכים שבין היצירתי והעבודה נותנת בידנו בניין-אב להכרה ברורה של הנגוד בין האיכות והכמות, אותו הנגוד שאת יסודיותו תמיד שערכו מאחורי השנוי שבין שתיהן הנראה לעין. ואף כאן ישג נגוד זה ציוריות שלמה ביותר על-ידי הַנְּסוּחַ המתמטי: ראות-הכמות מוצאת ביציר תוצאה של כפל בין היצירתי והעבודה (הדרך, מורה הפסיקה, עומדת ביחס פרופורציונלי ישר לכח ולזמן). היציר הוא אצלה דבר שההתרבות היתה הגורמת לו; ראות-האיכות מרגישה ביציר שבר, התמעטותה של דמות קדומה. ולפיכך מוצאת זו יותר מהותיות ביציר יותר שנשתמר בו מהיצירתי הראשון, כשעדין לא חלו בו ידי העבודה לכתשו ולהורידו. הכמות משמשת יסוד ואבן-בוחן לקביעתו של ערך-השוק, ערך החליפין – ויש אפילו שהיא שואלת לעצמה את הציון איכות לתכלית זו; ואולם האיכות היא המכרעת לגבי הערך הרוחני הקים לעצמו, לגבי אותה אישיות החפצים, שהיצירתי נושאה. והקבלה זו שאנו רואים בין הנגודים, הכמות והאיכות, אפשר להמשיכה עד כדי הוצאת מסקנה-חק: אפשר להעמיד מעין זכות-קניין בשביל הרות, שיהא קונה דברים על-ידי מה שהפירה אותם, כשם שאנו מוצאים

בחקים החיוביים זכות זו הנתונה לכה שיקנה חמר על-ידי מה שהוא מעבדו. דמיון כזה שלפנינו בשלמות כזאת אפשרי הוא רק בין קצוות מתנגדות.

הפחת מתברר ונוסף מן המפחת, אבל המכנה נעוץ הוא בתוך המונה וקשה להבחין ביניהם. ומה יוצאת קלקלה שנית, הכרתית, בשביל היצירתי, כשבאים לעמוד על אפיו העצמי כמו שהוא בלי תערובת העבודה שבו. מקצוע אחד יש, שתערובת היצירתי והעבודתי הגיעה בו למויגה ולטשטוש התחומים כל-כך, עד שיבוכו בו תמיד כל אלה שלא פסקו מלהרגיש בהבחן התהומי שבין היסודות הללו ושכל-זאת אבדו עצה בהגיעם למקצוע זה, ונואשים מכל דרך-הוכחה הם נסוגים ומתכנסים מבישים לד' האמות של הרגש הסוביקטיבי. ואולם דוקא מקצוע זה כדאי שנתקרב להתבונן בו לשם-הבלסת הסתירה. מתכונן אני להמצאה. הניצוציות שבה בהברקת המחשבה משתפתה עם היצירתי הטהור, ואולם אין כחה אלא בעבודה. לדתה וערפה של ההמצאה הם בחלוק שפרינציפ-הכרה נחלק על-ידי מחלק טכני כביר. בהמצאה שוברת הטכניקה את הפרינציפ, עושתו חד צדדי, מתוך שהיא מקצצת את הקרנים היוצאות לאין-סוף מעיקר-ההכרה לכל צד ומותרה רק קרן אחת, זו המשמשת לתועלת. ולפיכך אמנם ישבה בהמצאה משום נצחון, אבל לא נצחון על "הטבע", אלא על הפרינציפ הרוחני - ואולם נצחון שאין ברכה בו. כי בכל פעם ופעם ישוּבו בני-האדם ויגלו את עצמם מרוקני-העיקר ואובדי הַיָּקָר בחייהם - ושועתם "שובו אל הטבע" אין לה מוטב יותר עמק מהגעגועים לשוב לשלמותה הראשונה של ההכרה. לפיכך גם נשתמרו בשלמותם ובהקף-קרניהם מכל צד, נשאר אפוא באין-סופיותם, רק אלה הפרינציפים, שעדין לא נבראה בשבילם טכניקה. והראיה פרינציפ הנפשו! הטכניקה מיתה כל ההרגשה בנעלם, כלומר, מפיגה אותה ההכרה בחסרון יכלתנו להשיג את המרבה למראה השלם; הטכניקה נותנת יכלת, העין אינה מתעוררת עוד למראה - ואולם השלם נפץ, המרבה שהיה באפשרות נדלדל ונהיה למועט של מציאות. ראית-העין היא הטכניקה לגבי השמש, הגבלתה היא, צמצומה, עבודה לשם התועלת; העין היא ההמצאה הראשונה.

ועכשיו כשהתברר לנו כאן, בהמצאה, הבחן-סתירה זה שבין היצירתי והעבודה, הרי אין לך מקצוע שיהא בולט בו יותר; משום שכאן הרי הפרינציפ עצמו, כלומר, היצירתי, כבר אין בו מאותה הראשונות שלפני כל עבודה, אלא מין תוצאה מחשבתית הוא, מעין גלוי, "חדוש" - דבר הנתן להכרה. אבל מה שאנו מוצאים בו נכון הוא גם לגבי כל אותם הפרינציפים המרבים שהם נצחיים, שלא נתגלו ואינם גם בני-התגלות, לגבי המצע היצירתי הטמיר של החיים, לגבי זה הנקרא יסוד העולם. לא נברא העולם, הורתנו חכמת המקבלים, אלא מתוך שבירת הכלים של האין-סוף מחוך הצטכצמותו של הסצוי היצירתי הראשון לקיום בן התחלה וסוף. מתוך האמור אנו מגיעים לענינו - כשנעתיק זו הסתירה והמסקנת

היוצאות הימנה מן האוביקטיבי לסוביקט. אם ראינו את אוביקט-היצירה בתור ערכו של השבר, שהיצירתי נחלק בו על-ידי העבודה – הנה יש לו גם בטוי מקביל בסוביקט. ובבואתו-הקבלתו של היציר, במובנו הרוחני, היא הרגשת ההשלמה שביוצר. ואף הרגשה זו אינה נולדת אלא מתוך היחס שבין היצירה והפעולה: כל מה שגדול רגש היצירה, יותר גדולה הרגשת ההשלמה. רגש היצירה היא מגמה מְחַלֶּטת ומחמדת, המשורכת ומסורסת גם-היא – ממש פיצירתי האוביקטיבי על-ידי העבודה – בעטיו של ההכרח להיות מוצאת לפעולות. המצב היצירתי, אותו הרגע שהנצח כלול בו, נמשך לארך ונקרע על-כרחו – נעשה זמן; הנקדה, שמקבשות בה כל הדימנסיות, מתמתנת, נעשית רוח שגדולו נראה לעינים – נעשית הלל; השלם הפשוט נסדק לשנויים. וכך נהרסת שלמות היצירה על-ידי הפעולה הכרוכה בה – ואינה חוזרת אלא עם ההשלמה. זו שבה ומכנסת את הפעל המפשט לתוך נקדתו הראשונה; היצירה הנגמרת סופה מתקשר עם תחלתה. חשיבותו של המעשה לא בהכרעה שממנה יצא היא מיסדת. ההכרעה אף היא משום הכרחיות העצמית יש בה, יותר מזה, היא עצמה אינה אלא כלי מכשיר לפעולה. כי כשם שהמצאה מקצצת קרני האין-מספר, המקיפות את הפרינציפ ללו, בכדי להכשיר את הקרן הנותרת לתועלת, כך גם חוסמת, מסגרת ההכרעה את הדרכים לאין-מספר היוצאות מתוך היצירתי האלהי, מסימת את השנויות האין-סופית של האפשר – ומרצפת, אבן אחרי אבן בהמשך מדרג, מסלה מן האידיאה אל הממשות; את המסלה האחת, שאמנם נראית היא וכבושה להולכים בה ומוליתם לקבע של מטרה, אבל יחד עם זה הריהי גם מקרית, דלה, בודדה, מנתקת היחסים. אחר לגמרי הוא המהותי שבמעשה – אין הוא אלא השיבה להלל; האפשריות דאולות ערטילאין ומלאות פסיה-ההתלכדות חוזרות ומתרכזות, מתקשרות מחדש בנקדת היצירה של המדרגה החדשה – בנקדת-חזות. על המעשה להיות ראשית, ואולם ההכרעה אינה אלא אחרית. וההשלמה אינה אחרית, אלא התחלה, התחלה מוקקת, מעלה. האדם הוא עבודו של האלהים; צלם סופי של דמות האין-סוף; ירידה. ואולם כשהוא נעשה ראשית, הוא שב ומכונן מלכות יוצרו – נעשה עליה.

זוהי הרגשת ההשלמה – ובטויה מהו? נציר-נא לעצמנו מעשה-יצירה כולל ביותר, את בריאת העולם. במלה בריאה כלולות כבר הנחותיה העיקריות: אישיות בוראת, שלמות היצירה וממילא גם נגמרותו של היציר. (הבריאה הגמורה, התולדה, מחדשת בכל יום תמיד צורות על צורות, אבל רק הודות לכח אחד נתון לה מבראשית – ולפיכך הריהי מיכניות וחדוש כאחד.) במעשה הבריאה זה אין כל תיץ הגיוני מבדיל בין הרגשת ההשלמה ובין המנוחה; לאחר כלות המלאכה לא נשאר כל מקום הגיוני, אלא לחג הבטל, ואין בטוי אחר להרגשת ההשלמה אלא השָׁבֵת. וכך אנו מוצאים את בבואתו של היציר האוביקטיבי בסוביקט היוצר – שווהי הרגשת ההשלמה – מתבטאת במצב הבטלה וקיומו של היציר בתוך הסוביקט גם

הוא אינו אלא בהתמדתו של מצב זה, בשבע השלמות, בפנאי השלם. על־נִקְלָה אפוא השגנו שבה לִבְטֵלָה; אבל אין אנו רשאים להשלות את־עצמנו: השגנוהו על־ידי שִׁשְׁלֵת מסקנות ומתוך הנהות, שמפני היותן מִעֲתָקוֹת לספירות האין־סוף של הבריאה וההויה הקוסמית אין הן יכולות לשמש לנו אלא, ולכל־היותר, להקשים הגיוניים־דמיוניים בלבד. אין אנו רשאים להעלים מעינינו, ששיויון זה: בטלה = השלמה, הנחה מִתְּנָה הנחה ביסודו—ההחלטיות בכלוי המלאכה; ואולם השלמת המלאכה שלאדם הרי בה דוקא מצאנו שבא־יִאֲחֲרִיתָה מהותה, שהיצירתי במעשה הוא שיבתו להיות לגרעין והתחלה למעשים שלאחריו. נוהר אפוא מפני השיויון המגנב! מי יודע, החלטיות זו שבאֶקֶט, שהיא בלבד נתנה לה לִבְטֵלָה את ערכה, ערך־הכלוי — אם נבוא להעבירה על הבטלה האנושית, אפשר שתערער יסודי משגנו מההשלמה שלאדם...

ולפיכך עוד דברים מספר על־אודות ראשית ואחרית, התחלה וסיום. על־אודות זה, שכל אותו ההבדל מוצאו רק בזמן, בקריעות — בעבודה. ברגע אין ראשית ואין אחרית, וגם בנצח אינן. השלם היצירתי הוא רגע שהנצח מכבש בתוכו, העבודה היא הממתחתו, לזמן. היא עשתה הויה זו הדחוסה והמושלמת להתהוות, להתפתחות ושנויות. וכיצירתי כך גם היציר הטהור, שאינו אלא גלוי הממשי של היצירתי; חריצי העבודה הם המבקעים אותו, שמים ראשית לפניו וקוצבים לו אחרית, סוגרים סביבו מסגרת הזמנית. היציר האידיאלי, שהוא יצירתיית טהורה מבלי כל שמץ מהמחלק העבודה, אין־זמני הוא מטבעו; מצב הוא, המִשְׁכִּיֹּת פנימית מתמדת, מעין המתגבר, חפשי מחלוקת הזמן החיצונית. מעשה היצירה הטהורה, המעשה האלהי, יְדַעוֹ האדם לפני החטא. החטא, לא את זַעַת האפים בלבד הביא אתו, אלא יחד עמה את עצב הַלְדָה ואת המות. הדעת, הטוב והרע, ההתייחסות מתוך הראיה השניתית, הם הביאו את הרבוי במקום האחדות שמבראשית, גרמו לזמניות המְקַלֶּקֶת — הולידו את ההתחלה והסיום.

וכל זה שישנו במעשה ובהשלמה משום בריאת־בראשית הרי אינו אלא אותה שיבת־האָחוי לאחר הקרע, הדתגברות על העבודה וההצלה מידיה, ההתאחדות עם האין־זמן. המעשה היצירתי אינו מקור לְהִדָּשׁ שהוא אחר, שונה ממנו ובא תחתיו לאחר עבור זמן, אלא הַתְּעֵלוֹת הוא, גִּאֲלַת מקורו הראשון שלו, השובה אל עצמו, קשור סוף־המעגל בראשיתו — השתפכות הנחל אל הים המיניק את כל המעינות. רק בזה יכול היה חטא החלוקה והשניות למצא כפרתו; בעבור היצירתי את כור־העבודה ובהתנשאו אחר־כך לרום גבה חדש — למעשה במקום המעשים, למעשה שהוא הויה. במלוא הכל יחדלו גם האחד וגם הרב: המקים מעשה אידיאלי כאֶלּוֹ קִים עולם מלא.

ואולם העבודה, רבת־המצאות, המציאה תחבולות לשם שמוה קיומה: את ההתעסקות במקומה של היצירה, את המפעל במקום המעשה; הפכה, לאחר הערכת־חליפין של הזמן בכסף, את התעודה לאומנות. וביחס לזמן

זה, שהפך כסף, הרי העשיה לשם האומנות עיקר; ואולם המעשה החפשי, זה שמאליו ומהיצריות האלהית יבוא, נדחק-נפלט לתוך הבלתי-עיקרי ביום-יום הפרופסיונלי – מן העבודה אל הבטלה. ואותו המעשה שדבר עליו לעיל, אין הוא אלא חזיון מקביל לתחבולתה של העבודה השלמה ביותר בהטעאתה, להמצאה הטכנית. אין הוא זריז ומחדש, אלא כבד ונשאר בעינו ואינו זקוק אף במשהו לסנוזיה; מונוטוניות כבושה, שכל הקולות כלם מזדעזעים בתוכה. בטלה נצחית, שכל העשיות חבויות בה.

III .

לא מתוך להיטות אחרי קלסיפיקציה – שהרי חסרה כאן שאיפתה העיקרית: להקיף את החזיונות כלם – אלא כנסיון להעמיד דוגמאות יתארו כאן טפוסים אחדים של בטלה, העשויים לברר את ההבדל ואת הרנחים השונים שבין המעשה החיצוני והפנימי, בין המפעל והמעשה. הפועל, זה שעבודתו אומנותו וכלו הסגר ברשות המכונתי ונתק מכל יחס ליצירה – ואמנם נקי הוא גם מהחטא שיש בעבודה במזיד – מפעל ידיו הוא חי ובתוכו. חייו הם שרות לערך השוק, שהעבודה היא לגביהו גורם מכפיל. העבודה מתגברת עליו לבלעו והוא נטבע בה. עושה הוא כל-זמן שהוא עובד; אך יסיר את ידו לא יהיה כלום. מנוחתו פסיבית היא. ורק בדמותה הצנומה והדלה יכיר את הבטלה, רק בהתעסקות הבלתי עיקרית לאומנותו. ביומא דפגרא או שהוא ישן או שהוא „מתעסק“ באיזה דבר – כשהוא יושב „בטל“ כישן דמי הוא לעצמו. בטלה שבורת מוטה. זוהלת, על האדמה.

ואולם יותר ויותר מתנשאת הבטלה ונושאת את עצמה ונעשית אקטיבית, כל מה שהאדם מתעלה על המכונה – כלומר, על החמר המתמיד בתנועתו הודות לכה חק אחד שהנח ביסודו – והוא הולך ומתקרב אל הרוח, המתחדש מעצמו ומרצון עצמו. „הוא“ נח ואולם רוחו „עובד“ – כך יתרגמו להם האנשים מצב זה לעשונם. אבל אין הוא נח כשם שאין עבודה אצל הרוח וכשם שאין הוא ורוחו טובלים כל הבדלה ביניהם. עשיתו רק הפנתה פנימה ומתוך-כך נתבדלה לגמרי מן העבודה. ולא עוד, אלא שיש רגעים שהיא צוללת כל-כך בנבכי הפנימיות, עד שהיא נעשית גם מקתרת מפני החוש הפנימי שלאדם, מפני הכרת עצמו. בחיי המחשבה של יום-יום מתאשר חזיון זה ונתן להנסות כל פעם מחדש – וביחוד בדברים שבמתימטיקה, שקשור המחשבות שבהם הדוק הוא ביותר ונאלץ יותר לשאף להשגתה של נקדת-מטרת-אמת אחת: מתאשר כאן, שהפרוצס העיקרי של קשור המחשבות או הציורים אינו מתגלה לה להכרתנו בת-הזמן, אלא נעשה ברגע נעדר ההתפשטות והבטוי (ושלפיכך כל אותה ההתבוננות ב„הלשון שהאדם חושב בה“, יחד עם הבנינים הנבנים עליה במסקנות, אינם אלא דברים בטלים מתוך אי-תפיסת העיקר). ואם במחשבה

המרכבת כך, כמחשבה היצירתית לא כל־שכן. ידועות הן לו לאמן שעות היחום החומות, אלה שעות ההתבטלות ואבדת־עצמו בהמן היצירה; ואף ההוגה מכיר בטרונות הנגלים מבריקים מאיזה צד לאחר הפסק בעבודת המחשבה. כי יראה היא הפרות מפני העבודה מחריבתה. נחבאת היא נפחה לאפלי פנים מפני גרוי האור הרפלקטיבי — עד שתגיע שעתה והיא, לפתע ובאין־אמצעי, צצה ועולה מגדלת ובשלה ומלאה וכמוסת השרש. בתוך ברקי הדעות אשר בופוח הגנרלים החריפים והזרזים נרדם הוא קוטסוב של טולסטוי קהה וכבד — ואולם הרה ישועה לרגע ההכרעה.

אבל לא כל חמר, שהוטל על איש־הרוח להתגבר עליו, עשוי הוא להתרכז לחדו של משבר ברגע הכרעה. לרב מוין הוא בקשיות אלסטית שאינה מניחה לפצצו. ולפיכך לעולם אין איש־הרוח בן־חורין מה„עבודה“, זהו העמל לרקט ולהוציא מאפלה לאורה את פרות היצירה שנתבשרו בחיבונו, שנתכנפו במעמקי שלווה ואינם נסחפים אלא על־כרחם אל האור העז והמאכל. עבודה זו שלומי־כפרה יש בה על חטא־ההושיות, שבעטיו נדחתה המהות לרשת הסנוציה. ותמיד יחוש, עצב ושמח כאחד, המלקט, שהגיע עד לגבול האחרון ביכלת עבודתו, את־כל־זה שעדין לא הוצא ובשאר שרוי שָׁלוֹ לנצח — ולעולם לא יחול ולא ירגיש בכל־זה המקבל שמבחוץ, הנגש בעינים מכונות אל המפעל, מבלי שער אף במשהו את הכח החיוני האצור עוד בשרשי הנגלה, הכח המצל מן הכליה, מן העבוד, המשמר לשט יחודו של היוצר עם עצמו, לשם טיולו חסר־המאויים, חסר־הפעולות וחסר־התכלית. טיול זה, שאפשר הוא הוא שנפגשו בו שניהם: סוקרטס והקדשה.

ויותר משבבלם מגיע היצירתי משוחרר־העבודה לידי שיא ממשות טהורה — בקדוש. פסה כאן כל עלילה היצונה, משום שהכל כָּן וכןס לפנים. ואם יש ופעולה יוצאת מהסגר־הפנים לעולם־החוץ, הרי יחסר מעיקרא כל צנור מחבר ביניהם, כל דרך סבתית: מופלאת היא הפעולה, נס. מאחר שאותו הפתח לעולם הפעולות, שהיוצר ברוח אנוס היה לפלוש לשם נשימה ושחרור, כאן, ביוצר בנפש, פתוח הוא לתוך ממלכת הפנים, שפל המאורעות מתרחשים בה שוקטים באין אמר. מן המבוע האפל לתוך אפלי־הערוץ ינהר המעשה. העדר־העבודה הוא המעשה: מקומם הוא ומעצם את פרינציפ הפרות הטהורה; השאיפה נעשית מטרת עצמה, העין משתקפת בראיתה שלה, הסנסציה נהפכת בעצם מקורה לנפשיות. הקדוש אינו יודע אומנות, אבל מיועד הוא ואמן לפנות הדרי־נפשו לשם אומנותו. ואם רק אחת נערה עליו הרוח ממרום והוא נדבק בו, הרי מתגבשת בו דבקות זו ונעשית מצב, צנה, שפל הנסיונות הטסים בחלל עולמו מזדקרים מפני קשיה וכל קדי השכליות משתברים בה ומחליקים ונופלים; ההכרה הוזרת למדרגת המובן־מעצמו. וכל אותן התחבולות, שהשתמש בהן עם העבודה ביהס ליוצר הרוהני, כדי לפשט — להפוך — את הסתום ביהוד־הויתו, אין הוא מנסה אותן לגבי היוצר הנפשי; אין מִנְחָסִים לו מפעלים, מניחים לו בטלתו;

אמנם לרב מתוך התמרמרות וקנאה – אבל אין הן צודקות כלל לגבי הקדוש האמתי, זה שעם פטורו מהפעולות קשר בעצמו גם את ותורו על מתן שכון בעולם הזה. ואף עוד באותה ההתמרמרות, שמוצאה במוטיבים שכליים, אצל העובדים רגעים סתומים של השתאות מחרישה, שביסודה חמר וזכר באיזה משהיה, ובמעמקיה מנחשת הכרה עמומה, שכאן, בבטלה זו, מתרחש דבר-מה ונעשה – אבל פלו שונה ומשנה מהמעשים שהם עושים. שהמעשה כאן בא לקרב זו לזו קרוב חדש את שתי שפתיו – ראשית ואחרית – של נהר החיים, שאת מכסה האחדות שלו נברה שן-הזמן וקרעתו לשתים; שהיה כאן הפרוצס להתמד, הפעולה למצב, ההתהוות להי. ואמנם לא בנקל יגיע הקדוש לידי כך; אבל אותו עמל הלקט וההוצאה שראינו ברוחני לא זה עמלו, שהרי באחת התפטר מכל מה שביציאה והוצאה, אלא המתוה הנהו, אותה ההתאמצות המתמדת, להחזיק בוו הרתיקות שהשגה שלא תתרוקף, שלא יתכרבלו ויחדרו נוולי-הזמן המאכלים מבעד לארג הנפשי המהדק. אין זמן לקדוש, משום שאין אצלו התקדמות ולא שנוי והתהוות; אבל יש בו המשכיות, משום שהזרם הסובב מתחדש תמיד במחזורו, המצב מחליף היות מבלי להתחלף; יש לו פנאי.

ועל מפתן מצבו זה עדין אנוס היה הקדוש להכריע; אבל היה זה קרבנו האחרון לעולם-העבודה החלוני, החיצוני; מפעלו האחרון. לאחר מפעל-הכרעה יחיד זה עמד בתוכו הכל ונשאר בעינו, כל מה שבפעולה נשאר מוטל הרחק מאחוריו כדבר שכבר התגבר עליו, המעשה נקבע למתמיד וקיים; מרצה מונוטונית, ממזגת, שלוה, אחדות הרבוי, הקף קרנים לאי-נסוף מסביב לאחד. ומשום שלא הזמן הוא הגורם לכך, אלא ההחלטיות, לפיכך דיו לרגע אחד, אם הכשר לו ובית-קבול, שיכיל בקרבו הכל ויכונן קדשה עולמית. יותר מזה: דוקא בוו הצורה נתונה לנו הדוגמא הראשית של הקדוש, שלגביהו יסתתמו גם ערעוריהם של אנשי-הפעולות: המוסר את נפשו; הכל רואים בו קדוש, משום מעשה זה גופא. ומה שמצד ההגיון אינו נהיר כאן יותר משבקדוש הממשיך חייו, יואר כאן בכח הגבוש והרפוז הנעשים ביסודות הקדשה: הכרעה, קבע, ותור. חסרי-הפעולות כאן הוא מובן כלו, מפני החלטיות התור שאין השבה לו. המוסר את נפשו הוא הקדוש המרכז ביותר, אבל אף-על-פי-כן אין הוא, אליבא דפרינציפ, שונה אף כמלוא נימא מזה הנשאר בחיים, בתוך המון העולם ושאונו, זה ששבעתים תכבד עליו העמדה על המשמרת מפני משלחות הזמניות, אלה נחשולי הנסיונות המהותיים עליו ובכל שעה ושעה הם עומדים על השלמות לכלותה.

שאין העולם יכול להתקיים על קדושים בלבד, אין זה אלא מארת החטא של עולם זה. ואולם, שעם כל שנויי-הצורה ומדרגות הגלויים המוחשיים, לא תתם הקדשה מן הארץ – הרי זה רמו אַלי ההשלמה הגואלת; רמו שתביעה בו.

IV

טפוסים מדרגות הם; שאלמלא כן, הרי אינם יותר ממקרים חסרי-ערך בלבד. טעמם אתם רק בהיותם מיחסים על איזו אידיאה, כמדרגות התגשמותה; שאלמלא כן, הרי אין בהם אלא קבוץ של עובדות, שאף לכשהיה באפשרותו להכילן בכל כמותן, עדין לא היה מקרבנו משום פנים לאיזו הכרה. מתוך הטפוסים שבעניננו אני רוצה להגיע לידי הכרת תכונות אחדות, שהן מובהקות לבטלה, שהיא בסוף הזמן, ומבדילות אותה הבדלה מהותית מאפשריות אחרות של אפס-המעשה. הקליסיקציה תשמש לנו סלם-עליה לעיקרים.

הבטלה של הקדוש, אפס-מעשה-החוץ, זו אין להחליפה בכליה המקלטת של הנירונה. הנירונה בורחת מפני המעשה, לאחר שנפל עליה פחד הבלו ומשאונו. דמדומי שקיעה עדין-קץ הוא חדלון-הנירונה, אי-חפץ גם באי-החפץ, התאבנות וירידת-אבן במצולות שכחה; ואולם הבטלה האלהית מעלה נגוהות הויה יותר אמתית וטהורה, מביאה את החפץ באי-החפץ, את העליה מתוך חדוש, את הזדעזעות הרוח לזכרון האחדות הקדומה, האחד-הראשון כשעדין לא היה מפרד לראשית ואחרית, לאקטיביות ופסיביות. שם התרה גמורה של כל קשרי הקיום, כאן ותור על סכני העולם, העולם הזה, ומוזה, כמסקנא, ההבדל המכריע: שם חרדה מפני גלגול הנשמה, כאן האמונה-התקוה בהשאת הנפש בגא; שם השאיפה לבלות את החיים, כאן הצפיה הבקשה: בלע המות לנצח.

כי בתוך הקיום עצמו, הקרוע לעשיה וסבלון (זו הקריעות שהיא אחת עם הראשית והאחרית: ראשית תמיד משום עשיה יש בה, התחלה היא, האחרית אינה אלא נסבלת, נפעלת), טבועה נקדת-הענינים לשני דרכי הגאולה המובילים אל האחדות: הנירונה מתוך הכרת הסבלון, הקדשה מתוך נסיון העשיה. שניהם שיבה הם, חזרה לנקדת-המקור וקביעתה למחלטת מתוך ההתקדמות עד לקצה השורה – כל אחד בשורתו שלו: קצה של שורת הסבלון הוא האין, קצה של שורת המעשים הוא הפל. הצד השווה שבשני הדרכים הוא העדר המעשה החיצוני; כל מה ששניהם מתקרבים כל אחד לקצה שורתו – הולכים ומתעלמים ובטלים אותם ההבדלים, ההסתבכיות, המגעים והשנויים החלים בעולמנו, עולם האמצע, ושהם הם הנקראים מעשה; אבל אף-על-פי-כן לא הרי זה כהרי זה. התנועה אין לה אחיזה באפס כשם שאינה אפשרית בכל – האפס אין בו מה שינוע, הכל אין לו איפה שינוע; שניהם אין להם מקום. – ובכל-זאת אין האפס כל, אלא הפכו.

מראה בן-האדם החולה והגוע הוא המאורע שהתחולל בנפשו של בן-האדם; הוא הכיר את הסבלון ואת השניות הקרועה שבגדתו ועמד בזה על דרך הסבלון כשפניו אל קצהו; והתחנות היו: הגויעה וקצה, המות, המות וקצו, החדלון; מן הסבלון הגיע לכליון. – ההתגלות שלקדשה מעולם

הוא הסנה הבווער באש ואיננו אָפֶל, והאלהים הנראה אלהי־יצירה הוא, אהיה אשר אהיה, ומתוך הבור־שאין־אָפֶל־לֹו מתנשא שיא אחדות־בראשית שבעשיה ונסלֶלֶת המסלה העולה אליו: מן העשיה לאחדות העשיה, המעשה, ועד לשלמות המעשה, להשלמה, לְפָלוּי – מהמפעל הזמני אל המשכיות לאין־זמן.

ואף־על־פי־כן – תכלית אחת לשניהם. כליון־הסבלון וריות־העשיה, החדלון וההמשכיות – שניהם מנוחה בקצם, קצם במנוחה, באחדות. וערכו של היוצר הרוחני קשור אף־הוא במגמתו אל הקדשה, אל ההתעלות למרום־טהר. ומגמה זו, מדתה וחוקה, היא גם הקובעת את אפי הבטלה אשר לו; היא המחיצת בין הנפש שלו ובין אותה האקונומיות הבעל־ביתית אשר במרגוע מן העבודה, זה החלל זר־התכלית שבין עבודה לעבודה, זה, שאלמלא מלאכתו החשבנות התועלתית הקטנונית לשם, בריאות־הנפש, הרי נשימת־האוויר הזעירה שבו היתה יוצאת בהפסד מוסר־הכליות המעיק שלאחריו. זוהי הפסקת־ההסקה שלמכונת הקיטור, עשויה בחשבנות, תכליתית, טכנית; בטלתו של היוצר לעצמה היא, מעיקרא, מחודרת הכל, מהותית. רגילים אנו לִיצֵר לעצמנו את אפלטון ואריסטו לבושים איצטאות ארכות ומתהלכים כאנשים מלאים תמיד פֶכֶד וקריוויות. בני־חבריא נעימים היו, שכמו אחרים היו חומדים להם לצון עם ידידיהם; ובשעה שהעלו על הגליון את כלליהם ואת מחקריהם על־דבר המדינה, נעשה אצלם הדבר כבמשחק ולשם שעשועים. חלק זה שבחיהם היה הפחות פילוסופי וכבד־ראש. היותר פילוסופי היה, לחיות בפשטות ובשלוה – כותב הקדושה־הוגה, ענייה־מפעלים, פֶּסְקֶל. בעוד שבעל־הבית חי בתוך הזמן, מִפְחַד אליו, דואג ל־אבוד־ימיו, ואולם גם מפניו, השליט עליו מכל וכל; מבקש הוא להשתמש בו ואולם גם לבלותו. ולשניהם משמשת אמצעי זו ילידת־הזמן, העבודה, הכולעת את אביה – נקמה בכרונס האב, שבלע את בניו. וכל מה שעצומה ורבת תוצאות היא העבודה, כלומר, יותר שיש לֶאֱל ידה לִדְחַס כמות מרבה של זמן ולֶאֱכֹלו (אכול, שבאמת אינו אלא שנוי צורה ולא בטו־ל־העיקר – שזה הרי מעשה יצירה היה) וכל מה שהיא מיחדת את מגמתה לצדו של מפעלה זה, הרי ערכה מִשְׁבַּח.

הביטו וראו כמה עלוב הוא בן־האדם הבלתי־יצירתי, המסור ברשותה של הזמניות: פשוט מרופף בלי התמתחות, כקפיץ מִדֶּלֶל זה, המרתת מתוך חסר־אונים כדי לכבש את גדלו במרכזו, ולשוב, לאחר הצטמצמות בת־רגע, ולהשיג בקפיצה אחת כל גבה מדתו. ויותר מכלם – המשכילים! הלו עצמם בכנפיה־נשאים והריהם מבקשים, כשהם מְנַעֲנְעִים בין השמים והארץ, אחיזה ונשימה: למטה הרי רסוק הנפילה, ובמרומים האויר הולך ודק עם כל עליה. המשכיל המסכן; מין קבה מרחבת היא מחלתו, שהוא מבקש למלאותה מתוך פטום בפרורים חטופים להוטות – יבואו מאשר יבואו; בתל־תלים של צמוק־מאורעות־נפש פגייטעם וטעוני־המום, ברשומים חרותים בחרט רעבתן ומשְׁמֵרִים לנצח – ביומן. הסתכלו בו במסעיו! עיניו הצמאות־ההאבות

תרות-עפות ימין ושמאל וצוללות בנבכי מעיָנו של בְּדָקְרָ; מתיר הוא כשהוא מלא חשד בכח זכרונו עצמו לגבי כל מה שתֵאָר בנפשו; מביט הוא בכל ומטפח, שמא תאבד טפה מכל אותו יס־הראנָה שהוא בא להטבל בו. יודע אני נסיון: היעצור כח ואמץ-לב, לנסוע לרומא, ואולם לשבת שם ימיו האחרים בבית-קהה, לעצמו, ולשוב אחד-כך מעשר בתוספת-ההרגשה: „רומא? לא, כזאת לא יוכל האדם האקונומי – וכאן הרי עיקר העיקרים: לחות ברגב את הארץ כלה, מבעד לחלון את כל העם. ואולם המשכיל אנוס לשים עין ולהטות אָזן, לצַפֵּץ ולחשך כדי שלא ימות ברעבונו למאורע; אנוס הוא למנות שם ומספר לאימפונדרביליות, להפך את הפנים לפומביות של סנסציה, את הראיה הבטלה לראוה, את הבקוש לבקור, את ההתשוטטות באי־תכלית לכילות חופנת, רגעים נעימים לכרטיסים מצִירים, זכרון לפוטוגרפיות. היוצר מכיר את המאורע – המשכיל, לכל־היותר, את התוצאה. באמצע עומד הוא בעל־הבית, האקונומי, המשכיל, תלוש וכפות כאחת. ואולם גם ההתגברות על המכשול העיקרי, הזמן, שנים הם הדרכים המובילים אליה – התגברות על הזמן, המתארך יותר מדאי, ללא עבודה, ועל הזמן הקצר מכפי השעור הנחוץ כדי לגמור את המלאכה. התבוננות באלה שני דרכי־ההתגברות תביאנו לידי קריטריון בשביל אותי ההבחן, שאין אנו פוסקים מלהרגישו, שהרבה כבר דגו עליו ובכל־זאת עדין נשאר שרטוטי תחומי מטשטשים: ההבחן בין היצירה הרוחנית ובין הטכניקה. כל מה שראינו לעיל מִצִּין את המעשה הרוחני וההמצאה הטכנית אינו אלא תוצאה מעיקר־מניע זה המתגלה לנו בשעה שאנו מעמידים את שתיהן, היצירה והטכניקה, ביחסן אל הזמן; בתשוקתן להתגבר עליו. יחד עם חפץ ההתגברות המִשְׁתַּף לשתיהן מתגלה לנו ההפך הגמור במגמותיו של חפץ זה שאצל כל אחת ואחת.

תחלה דָּבַר על הזמן. ננית לפי־שעה לחקירות על־דבר תכונותיו האוביקטיביות של הזמן, המגיעות עד לידי ציונו כצורה הכרחית, כתנאי יסודי מחייב לכל מה שבחושי האדם ומתוך־כך גם לכל מה שבהכרתו; אנחנו כאן נתבונן בו מצדו הסוביקטיבי, איך שהוא מרגש, נֶחֱיה – ואפשר שאפן־התבוננות זה עשוי הוא לקרבנו יותר להשגת ממשיותו העליונה, המיטפיסית, שממנה – ואף כשהוא רק „צורה“ בלבד – לא יחלצו כל מחקר אוביקטיבי שבעולם. וכפי שהוא מתגלה לו לנסיון הסוביקטיבי הרי הזמן – וגם החלל – אינו אלא שְׁלֵם מחלק, פנינים מפרדות חרוזות על חוט מחבר שבתוך, התמדה שנקרעה, שָׁנָה שנפלו בו שנויים. העין קצרת־הראות חתכה לה קטעי־חלל, מקומות, בתוך החלל האחד, המקיף את הכל; קצרת־הרוח – קטעי־זמן, עתים, בתוך הזמן האחד, הנצחי. והם היו רוחים לעצמיות קבועות שעדין לא באו לעולם, היו יחסים מוכנים ועומדים עוד לפני הִבְרָא הדברים המתברים על־ידי היחסים הללו. ותפקיד סוביקטיבי זה של הזמן, אותה ההשתקפות של הזמן־העת בהרגשתו של האדם – הגם שאין לה תביעה להיות הקיות בת אמתות „אוביקטיבית“ – בהם טמונים הגרעינים

למחשבות על מהות הזמן האוביקטיבית; בהתיחסות האחדותית, הישרה והאינטימית שבין האדם להזמן כלולים כבר היסודות להשקפות הפילוסופיות עליו; ולא זה בלבד, אלא שכאן אנו מוצאים, כבגלם, מאחד אחדות חיונית כל מה שעתיד, בהפשטה, להתפצל ולהתפרד לשלשת הדרכים הראשיים: יום, קנט, ברגסון. יחס הוא הזמן (יום) – אבל אין הוא נסיוני, אפוסטריורי; שהרי קודם הוא יחס זה, שאינו אלא השלם שנקרע לרִחָים, לעצמים שבאו ומלאו את החלל השבור, ולמאורעות, שבאו ונחרזו על קרעיהזמן המשוטטים. אַפְרִיורי הוא הזמן (קנט) – אבל אין הוא רק צורה „בלבד“, אפשרות להכרה, מעין הכנה לשעת-הכֶּשֶׁר של הנסיון; אלא הוא עצמו נסיון הוא, ראשון ומכריע. ממשות הוא הזמן (ברגסון) – אבל אין הוא שלמות, חוט שני בתוך ההמשכיות; אלא חלוקה הוא, שפל התמדה סופה בה. הזמן (והחלל) הם הנצנוצים הראשונים של אותו הרגש, שהאדם מרגיש שברוך-קיומו, זה רגש-ההויה היסודי מדכדך-הנפש, שאך חֲשֵׁה היא הנחמה עליו הנתונה לו לאדם רק מצד הידיעה, שאפשר לו ליצור לעצמו, ואמנם בלי כל תכן ציורי-ממשי, משג של אין-סוף. – זהו הזמן שבסוביקט, זהו רגש-הזמן שטועמו האדם, בשעה שעולה בו, עלית זכרון והרגשה סתומה, טעם הקדומים.

והפרובלימטיקה של הזמן מיסדת היא באי-ההתאמה שבין קרעיו ובין קטעי הרתמוס שבמשקל החיים. כי אין הרגש נעשה פרובלימה אלא במגע. קרעי הזמן, העתים – שהן עצמן חרוזות הן על גבי חוט-הויה נעלם – חוזרות ונעשות כל אחת חוט-נושא לתנועות-חיים בודדות; אוהזות אותן ומצרפות חלקיהן. ואולם קרעי הזמן, שבסוביקט נולדו, לא תמיד גדלם מתאים עם גדלם של גלי-החיים, שאליה הרי יוצאים מגדר הסוביקטיבי בלבד וזרמם מרכב הוא קלוחים הנובעים ממעינות שונים. וכך קרה שבתוך אחת מתנועות-החיים יארך הזמן יותר מפפי הצרך והוא מתקמט לקפולים המעכבים ומפריעים במרוץ החיוניות שבגל; ויש שקצר הוא הזמן מדאי ואִילִי-חיים שהתנשא לעוף נדון להפסק פתאם, משום שחם החוט הפנימי, גושאו. וקושי כפול זה שבאינקונגרוֹאֶנְצִיה בין הזמן והחיים שתיהן, הטכניקה והיצירה הרוחנית, עמלות בו ובפתרונו – ובשני דרכים, שנגודם מִצִּין את אֶפֶן של אלה. –

נקדות-מוצא נושאות, כגלם את הפרפר, פרי הפתרון בהבן. וכשם שראינו לעיל בנירונה ובקדשה, שמתוך השנוי בנקדות-המוצא הגיעו לידי הפכיפתרונות לפרובלימת השניות, כך נפרדות אף כאן הטכניקה והיצירה הרוחנית להפכים בפתרונה של ההקבלה ההכרתית לפרובלימה-הקָרֵע המיטפיסי: הזמן.

הטכניקה נולדה מתוך המכשול שבזמן הארך והנופל למשא – נולדה כהתגברות עליו. אבל אין היא משימה את פניה לכללה של הרעה, אלא מסתפקת בכדק חלקי. דוגמתה היא ההקטנה; וכך היא מקצרת את הזמנים בתוך הפרוצסים הבודדים עד למינימום, מהדקת ומאמצת את קשורם של

החלקים הבודדים בתוך פרוצסיה, טבע" מבפנים, ומרחיקה עסוזה את קפולי הזמן המיתרים שגרמו להארכתו. אבל התגברות זו על הזמן שוברה בצדה; שעם התרבות צמצומה של העלייה הבודדת הולך הוא הזמן ומתפורר יותר ויותר – ולו גם עם היתרון, שכל פרור ופרור עכשוו בכחו לבשל גמירות יותר משיכול היה קודם לכן הזמן הארך. הוסר המכשול של הפרוצס המאריך לא-צורך, ואולם תחתיו באה המכשלה של שורת-פרוצסים ארכה, שחוליותיה, לאחר שהגיעו לרשות עצמית ולשלמות פנימית, הולכות ומתרבות ודוחקות אחת את חברתה. במקום החכוכים שבין החלקים מבפנים באו ההתנגשות שבין הפרוצסים השלמים והמגבשים של החיים הפעולתיים. וכאן פשר החידה, שהטכניקה שלכאורה הריהי מביאה לידי חשכון עבודה, להמעטת היגיעה התמידית בעטיה של קריעות הזמן – היא עצמה יולדת עבודה חדשה ומוסיפה על הראשונה. אומנידי רק קבוצות היו, פועלים יש זמונים. משום שלא שלחה הטכניקה ידה בשרש, לא הועילה, אלא הקלה. ואין צריך לומר, שלא נסתה כל-עיקר לגשת לקלקלה שבזמן הקצר מדאי. וזמן זה, הנקרע לפתע, העוזבנו בעצם המשבר, הוא הוא המצר, שממנו בוקעת ועולה שועת היצירה הרוחנית אל השמים; השועה הפויסטית: הרגע, אנא שנה! והיצירה הרוחנית אל התקון השלם היא מכונת פניה – אל שלמות הזמן. ולא לפשטו או להטליאו היא מבקשת, אלא היא מפלחת וחודרת בעוזו אלהי מבעד לאחדיות שבתוך הזמן – אל אחדות הזמן. הפרובלימה היא הרגע והנצח, ושאינ הם אחד; פרודו של הנצח לעתים. והיצירה הרוחנית חוזרת על קרעי האנגריה החינוכית, הנדחים ותועים צרירים בחללו של עולם, והיא מקבצתם ומצמצמתם בנקדה אחת, כופשת את הזמנים המרבים לתוך המינימום שלהם, לתוך הרגע, ואולם את זה היא ממלאה בעצמיות רצון ומכשירתו שיהא נתר ומתנשא עד לרום מעלת הנצח, כאותו הקפיץ מזין המתוח שנתנה לו חרות. וזה הרי סודה של היצירה, שלאחר שנכנסה פעם לעולם הממשות הריהי הולכת וממשיכה את התעלותה בגלים לאין-סוף, גל אחרי גל, גל מתוך גל. התעלות הקיום העצמי שהיא מתמדת, מתחדשת ואינה נסוגה לעולם; בלי הפסק, בלי עבודה. „אפלטון בימינו“ – אין פרושו רק אותו הגשור על גבי זרם החיים שחלף, בין זמנו של אפלטון וזמנו אנחנו; אלא יש בזה משום התחדשות מתוך חרות רצון עצמי של אותו היצירתי שהשיג השלמתו לפני אלפי השנים, יש משום היינו-היום-מתוך-עצם-ההווה; קם הוא לתחייה, פועל, אבל לא מאיזה התם לאיזה הכא, אלא כאן בתוכנו, בהנה, בהנה. כי לא אל המפעלים שואפת היצירתיות, אלא למפעל אחד בלבד – לאחודו של הזמן; שפרושו האמתי – לפי שאין הזמן אלא קריעות – הוא: התגברות על הזמן, בטולו, בטלה. אפיית טכניקה והרך בפרותיה היא ההמצאה; המצינת את היצירה הרוחנית והסהור בבטוייה היא המוטיקה. יש מקום להקבלה של שתיהן שתהיה רבת-בוררים, לא בלבד משום חשוף השרשים, שהן ציצי צמרתם, אלא אף משום הקשור, גם קשור חמרי, ששתיהן מקשרות בזמן,

בזמנו המקור לאידיאות-האמהות שלהן. ובאמת מפליא למד הוא החזיון: הזמן, שעקתו הכפולה היתה נקדת המוצא לשני דרכי הפתרון של פרובלימתו – הוא עצמו שב ונעשה, לאחר שנתעקלו הדרכים הללו כמה פעמים ונתעלמו מן העין והשכחו נקדות מוצאם, פרובלימה מחדש, נעשה חזר למהלכי הפתרון גם בתחנות הקצוות שלהם, לאחר שהתרחקו אחד מחברו עד למצב אנטיפודי.

מטרתה של ההמצאה היא הקטנת הרנחיס; צמצום המרחקים בחלל ובזמן. ואותה המעטת דמותו של הפרינציפ, שדברתי עליה לעיל, אותה השארת הקרן התועלתית בלבד – כאן הוכחה הכרחיותה היסודית, משום שכאן ההמצאה אינה אלא מרחיקה את הרבוי, אותו הרבוי, שעלול היה להטביע את כל המפעלים בתוכו ושמפלט לא היה מפניו, אלו היה ה"זה בתוך זה" שבפרינציפ הרוחני המפשט נהפך ומסתדר ל"זה אחר זה" ממשי בחיים. אבל זו ההמצאה, ידה הזריזה ביותר של הטכניקה, זו הבורחת מפני ה"רות, מפני הכמות האחת – נעשית בעת ובעונה אחת אִם לכמה וכמה כמות חדשות, לרנחיס חדשים הנפערים בינות לאקטים היתידים שהגיעו לידי גמר. מתוך ההכרה בעצמת התנועה של הקיטור, מתוך הבינה העיונית בזה המושכל רחוק-ההסתעפות, הוציאה הטכניקה והפרישה את היסוד האחד, שתועלת מוחשית נתנת להוציא ממנו, את הכח הדוחף, והגיעה אל מכוונת הקיטור המביאה חשכון ברנחי מקום וזמן; אבל עם כל היותו שנותרה על שפעת המסקנות שאפשר להוציא מתוך תנועותיו של הקיטור, כשאינן עמים לב לתועלתן המוחשית – הועיל לא הועילה דוקא מהצד המוחשי: משום שאותה הקרן היחידה שנותרה מן הפרינציפ, כח הדחיפה שבקיטור, אף היא עדין שפעת חליפות ואפני שמוש אצורים בה, שעוד נתוספו דוקא מתוך-כך, שנושאם הבלד מגוע הפרינציפ שלו והכנסם בקשר-יחסים עם קרנים נותרות אחרות של פרינציפים אחרים – וכך תלך ותרבה המכונה למכונות ועד לבתי-חרשת של מכונות, שבהם מכונות תלדנה תלקי-מכונה בשביל מכונות. וכך אנו רואים אפוא, שאמנם נתקצר קורה-מרחק הישר שבין החמר והתוצאה, אבל יחד עם-זה גם נמתח בקשת, נעשה קוטר לחצי-עגול של נקדות פעולה לאינ-סוף, שהוא הוא הנושא ומאחו את שתי קצותיו של הקו הישר. ואם גם לא נכון יהיה להוסיף הוספה כמותית את דרך העקיפים שבזו הקשת על הדרך שמן החמר אל התוצאה, אי-אפשר להעלים מעינינו אותו המתוח הדרוך שהושם בו קורה-מרחק, אותה הבהילות הממלאה את ה"רות, המקצרת רוחם של בני זמננו ועושה נשימתם חטופה. עקת-הזמן הגדלה על-ידי ההמצאה עוד יותר! – ומהצד השני חורש גם הזמן הפליט, זה שההתגברות לא חלה בו, לנקום את נקמתו: עושה הוא את ההמצאה זקנה בן-לילה, עושה בהוללה-להוטת על קיומה; משלך אותה לעמקי היחסיות. הפוכה של ההמצאה, המוסיקה, הולכת בדרך ההרחבה, אבל הרחבה שיש בה משום אחר, משום קשורו ואחוי של הזמן. לא עוד קרועים זה מזה הם הרגעים שהיו לטונים, אלא אחוזים זה בתוך זה; לא עוד מקריים

הם במוקדם ומאוחר שלהם, אלא תנאיות הגיונית נתנת להם עם נקישת הטקט הראשון. מאחדת היא המוסיקה את רבבות אטומי-הגלים שבתוך הטון, את הטונים בטקט, ובמלודיה. ולפיכך היא מגיעה לקוסמיות, ויצירתה מעין נצה בה. בנגוד גמור לצמצום הרבוי שבהמצאה הרי ממלאת היא המוסיקה ורניציות של האחד; אין היא אלא השמחה בהתחקות על האפשריות המסתעפות לאינסוף ולאין-גבול מתוך שרשן הראשון, מתוך הפרינציפ-המוטיב. אויר-נשימתה של ההמצאה הוא החדוש, וישן מפני חדש תוציא; המוסיקה לא תדע כל "חדש", משום שהכל בה אינו אלא חליפה-ורניציה של הישן, הראשון – ולעולם אין החזרה פוסקת באלה החליפות, שהקד הטקט נותן הטעם. הרגע מתמלא נצחיות. המוסיקה מממשת את הזמן מתוך שהיא עושה את החיים רוחניים, כבד ה"המר" והכוכי נעלמים, משום שהפשטת גשמיותו עושתו קל, קול; הרנחים אובדים, מתוך שהכל מתחבר מלגו. ואף שהמוסיקה אמנות-הזמן היא, הרי היא בכל-זאת מבדלת ועומדת ממעל לזמנים; ישן וחדש אינם פוגעים בה; ספירתה מחלטה. כאלו חיתה המנגינה מני אז, תעלה ותהיה; כאלו חיתה רק רמו לאיזו ממשות דלית בה תפיסה; פעולתה מתנדפת עם הצליל ויחד עמיזה אין קיום כקיומה – כאותו המאמר בורא-העולם שאין לו תכלה. המוסיקה מלאה שנויים ביסודות מעט, ואולם אין היא משנה כלום, אלא משחקת באפשריות הפורחות מתעלמות מתגלות – אין עבוד ביצירתה; מלאה היא חליפות ואינה מחדשת כלום, אלא משחקת בזה-אחר-זה של הזמן – מנשאת על הזמן ועל רתוקותיו; משחק היא המוסיקה, הבטלה באמנות. מתוך הספקטרום שופעת ויוצאת עתרת-צבעי-הסמפונייה – ואולם מאחוריו ישכון שלו האור המונוטוני הלבן, שהכל ספוג בו, כבשבעת הימים.

הבטלה שאינה יצירתית חותם הטכניקה, זו המקלה מבלי לתקן, טבוע עליה, משום שאין היא אלא הפסקה של פנאי בין עבודה לעבודה – להבדיל אפוא מאותה ההתמסרות השלמה לקוסמוס, הרוחנית והנעדרת-מבטלת את העשיה החיצונה. – יש צורך עוד לשוב לרגע למין זה של הבטלה, לשעת הפנאי שלפועל, כדי להוציא מכלל טעות בהבנה ולהעיר, שאין לבקש בדברי אלה שום מסקנות סוציאליות. העבודה! אין ללמוד מהם מין סנגוריה על העצלות ועל קיום-ההרגל הפרזיטי של יורשי הנכסים המרזים. אבל אין להם גם מגע פנימי עם הצודקת בדרישות, זו דרישת-המנוחה שהאמללים בעמלים, אלה קרבנות העבודה, הפועלים, דורשים מאת עולם סביבתם. אותה הנאקה האנושית המובהקת שבטאה פעם משורר גרמני: "רק פנאי, רק פנאי!" – זו רק אל שטחיו החיצוניים של הנושא שלנו כאן היא נתנת להצטרף.

V

בעקבות הבטלה, זו ההויה הטהורה, זוחל בלאט צלח, המתעבה וכורך, כנחש מחניק, את הלב, מרוקנו ומכבירו – זוהי העקה שרק האדם

ירעה: השעמום. מארץ-פנים הוא מעמיד בנו את עיניו, מעמידנו בימ-עצבון שאין נתיב לו. ואולם כדאי להתקרב גם אליו, כדי להשיג על-ידי ההתבוננות בו נקדת-ראות חדשה להכרה בהירה ומגדרת יותר ויותר של זה הרגש החי בנו ממתק-השמים שבבטלה.

אותו הסלם הפיסיולוגי, המתחיל בבלתי-אורגני ועולה לצמח האורגני ועד לחיה בעלת התנועה והרשות העצמית, יש לו הקבלה בנפשי – אלא שכאן ההתחלה בחיה והעליה המודרגת היא לאדם ועד לאלהי. איך שלא תהיה נפש החיה, על-כל-סנים היא נראית להיות בלתי אורגנית; אפשר לה שתתרבה וגם שתרכיב את תכניה הנוספים על הראשונים, אבל לעולם לא תהפך את החדש לקנין עצמותה, ההתרשמיות אינן מתרקמות בה למסכת. והתרקמות זו, קשורם האסוציאציוני של המאורעות הנפשיים, חבורם ואחורם – בהם מתחיל האדם. והרי זהו גם הדרך המוביל אל המחשבה האנושית: השתוף והברור בתוך המשתף שבצדו, הלא הם הם גופי תנאים להפשטה. וכאן גם מולדתו של ההתמד הנפשי, הזכרון, שאין להחליפו באותו כח שמירת הרשמים, שאינו אלא חושיות מעדנת. החיה אמנם אף-היא תשוב ותכיר, תכיר את מקומה בסיטואציה הנשנית, תשוב ותהא מונעת לכשישנה אותו המוטיב – אבל כל אלה הריאקציות אין בהן אף משהו מאותו המלוא המחודר, שההוה ממלא בעבר, מזה העושה כל רגע ורגע לגלתי-כותרת על גבי מגדלי-חיים שהתנשאו אל על, להויה מסקנאית של יסודות שנתרקמו יחדו, אין בהן מבריאת החדש מן הישן, מאותה האורגניות, הבניה והרתוק שבזכרון האנושי. האדם בתור חיה חברותית לא הגיע ליד-יכך אלא מתוך שהוא חי מחברי; שעם האסוציאציה נולד אף-הוא.

ובה הוא חי. אסוציאציה עפול היא, כשם שהפרצפציה, קבלת הרשמים, היא המזון. וכתפקידן המיוחד כן גם גורם חסרונן של אחת משתיהן לקלקלה מיוחדת: חסרון האסוציאציה גורם לשעמום. ומפני מקורו זה של השעמום הוא נעשה גם למחלת האדם הספציפית. הרשמים נעשים עמומים, התכנים הבלתי מעכלים מתפוררים לגושים נוקשים-כבדים, שביניהם פעור אלל ריק; האדם רואה עצמו לפתע מבטל בעצם ישותו, פני העבר מוריקים; כל זה שהיה – נעשה זעיר, בלתי-נחיה, משום שפסק ההוה לשאתו עוד ולאחזו אחיזה יצירתית, פסק להחיותו באלקטריותו; ספר החיים ינדף עם אבק אותיותיו שנכמשו. ואף העתיד נעשה קלוש-תפל, משום שההנה רפה-אונים הוא, סג כחו להוליד. השעמום הוא המצב היותר מעיק שֶׁמְעַמַּד בו האדם, מעמד בו מתוך עקת אנושיותו; מתקנא הוא אז בבהמת השדה ומשבה הוא את המתים אשר כבר מתו; צר לו המקום – בעורו שלו.

ולפיכך תמיד האדם דואג ומפחד, שלא ישמט פלך האסוציאציה מידו. התבודדותם של הדברים בעולמו הפנימי גורמת לבטול המאורעות בו ושוללת ערך חייו. וכל מה שנתון הוא האדם בתוך הרקמה האנושית, כן עשוי הוא להשתעמם ביתר אינטנסיביות והחלט. ולהפך, יש בה בהרגשה, שהאדם מרגיש בקשרים החיוניים שבין הדברים ובנתיקותיהם, משום אמת

מדה בשביל עצמת האנושי הספציפי שבכל פרט ופרט. — אבל גם גזע האנושי עוד כח יש בו להציץ מתוכו חטר העולה למעלה ממנו; זה שאמנם נשאר אחוז באנושי כאחיות האנושי בבהמי — *natura non facit saltus* — אולם ראשו מגיע עד לספירה עלית, לספירת נפשות אלהית. ספירה זו יש לה אסוציאציה אחרת, ולשעמום אין מקום בה.

„הבטלה מביאה לידי שעמום“; „מה יקצר לי הזמן? — פעולה מח יאריכו לאיך־סוף? — בטלה!“ — כך תלמדנו חכמת החיים־האנושית באגדה התלמודית וב„דין המורח והמערב“, כך מלמדנו הצורך באסוציאציה, הַצְמָא. אבל גם לאסוציאציה, לכלכל דבר שבתנועה, יש מגמה; ואין מגמות אלא שתיים: זו שכלפי חוץ, אל ההקף, וזו שכלפי פנים, אל המרכז. האסוציאציה המְכֻוֹנֶת כלפי חוץ מחברת את הדברים ועושה בהם חדוש על־ידי יחסים; מרהבת היא מרְבוּי שנוייהם ושִׁמְחָה שמחת יצירה בהשתתפותם והתלכדותם של אטומי העצמים המפוררים; הדברים עונים זה את זה ונענים זה לזה, נעשים ענינים, מענינים. ואולם אותה האסוציאציה הַמְפְנָה אל הפנים אינה מרבה בחדושים ובחליפות, אלא חותרת לגלות יחסים שהיו מבראשית ולהרגישם בחוינותם ההולכת הלך והתגבר מתוך עצמה; זו אין דרכה לשנות, אלא אִסֶּכֶן היא חודרת לעצם רבויים של הקשרים הראשונים, כדי לשוב ולחוש את זֵהוּת הדברים, כלומר, את אחדותו שמבראשית של המְרַבֵּה. הדברים נעשים חשובים.

ובהתאם לדרכי ההתגברות על הזמן, הטכניקה והיצירה הרוחנית, הרי הענינות והחשיבות הן התגבריות על זו נתיקת־החבורים, על חורבן ההתמד ושמתו, השממון — ובכך על הזמן כשהוא מתגלה בפרובלימטיותו הבערת ביותר. האיש המענין מטרתו היא הקרוב החיצוני של הדברים, הוא עושה בהם הרכבות־מצבים בלתי צפויות, יוצר סיטואציות; האיש החשוב אינו מערער את מצבם של הדברים, אבל מנער הוא את בסיסם, את יסוד המצב, בחשפו יותר ויותר נימי־שרש חדשים ובלתי־משערים של התלכדותם הראשונה, יוצר הוא מקורות. נפוליון, הטפזי בגבורים המענינים, הכמות היא הכרח עצמותי בשבילו, כרבוני והקומפליקציה ההכרחיים ברומן השעשועים; לִיאֹנִידֶס שבטרמופיליים גבור חשוב הוא — אף בהנתק פתיל חיתו לא זו מבין המצרים שהושם שם, אלא, תפוס היחס הפנימי, אֶבֶד את כל אשר מחוצה ליחס זה, כִּלְלֵל את הפְּמִיּוֹת כֶּלֶן ובטלן בהתמסרותו; ישר ופשוט — על כל ההרים שְׁלוּה!

הַעֲנִינֹת מתגברת על השעמום מתוך עמל שהיא עמלה כנגדו בלי הפסק ובלי מרגוע; הפסקה משהי עלולה לקרוע תהום אימה. (כעין אֵילֹסְטְרַצִּיָה חיצונית דין אותן השיחות במסבות החברתיות המענינות, שהמשתתפים בהן חוששים תדיר, שלא יסתמו הצנורות — שלא „תאזלנה התימות“.) פוקקת היא כל נְקֻדַת חֵלֶל רִיק שבזמן על־ידי פעולה ממשכת. החשיבות כִּאֲלוֹ מוֹלַפֶת מעיקרא סם, העושה את הבשר חי לגבי איזמל הזמן; משום שגלויה נוקב ויורד עד לשרשי הזמני — וחותר לאשר ישכון

שֵׁנוּ ובאין הפסקה ביסוד היסודות, אל אשר עוד לא נהיה מוצא לפעולות, אלא עומד בשויונו, נעדר-עבודה.

המענין הוליד את המשחק, החשוב – את האהבה. כבר הזרה פסקל על חסר ההגיון שבמשחק: תנו לו למשחק מה שהוא זוכה – לא ימצא בו חפץ, כשלא שחק; תנו לו לשחק מבלי כל אפשרות לזכות – לא ימצא במשחק טעם. משום, התברר לנו כאן, שהמשחק אינו אלא דוגמא מאשרת שאפשר להן לחליפות שנוי-היחסים להתגבש לתוצאה ריאליית. בלי התוצאה חסר להם לחיי היחסים קיומם, בלי היחסים התוצאה גולדת מתה. המשחק הוא דרך לנמק את העבודה אף כשתכלית אין לה (שלפיכך רגילים אלה, המכירים את הבטלה רק בהתגלותה נמוכת המדרגה, בצורה המסורסת של העבודה הבלתי עיקרית, להחליף את המשחק בבטלה). לתת טעם לעבודה הטהורה, לכשעצמה. המשחק הוא בלוי-הזמן המענין ביותר.

ואולם האהבה חשובה היא; מפני שהיא מקוממת את הסלע הבלתי-משתנה בתוך גלי התמורות – את זה ששוויו אינו נחסר בכלום גם כשהוא גדל באינטנסיביות. תוצאתה היא ההמשכיות לכשעצמה, ההתמד הפנימי. האשה, שהאהבה המינית היא המאורע האינטנסיבי והמהותי ביותר בחייה, היא יודעת להבחין ולהגיד כמה מתנגדות הן זו לזו האהבה ה"אמתית" וזו שאינה אלא "משחק בלבד". האהבה היא המעשה החפשי ביותר; חסרת-סבות היא כלה, יולדת את עצמה ומתחדשת מעצמה כל פעם – ונשמרת בישנית מפני כל מגע עם החיצוניות ומפני כל טפוח עבודתי; היא היא הדרך המובילה לאחודו של הזמן, לבטול המוקדם ומאוחר, לשחרור מן הסבתיות. לשונו של המשחק היא ההלצה, המשחק במלים; לשון האהבה היא התפלה, שפך הלחש העולה מונוטוני ממעמקים למרום.

ימי הנער הם גיל החשיבות באדם, ימי הבגרות נעשים כלי קבול לענינות. בעיניו של הילד אפילו הדברים הפשוטים ביותר בתכליתם לגבי חיי היוסיום שלנו נראים – משחק. כל מה שפחות הוא הנסיון החיצוני יותר אפשר לו ליסוד הראשון שבנו להשמר בטהרו, ללוח נפשנו להשאר בלי סדקים; הנסיונות החיצוניים הם החורצים בו חריציהם ומבטלים את שלמותו, מפוררים אותה ליחסים. הנער הוא אפשרות, הבגרות קומבינציה. האפשרות שפצה היא, קץ, אולי הממשי בכל הקים; הקומבינציה מנסה היא, מן הממש אל הבבואה ולהטי השתקפותיה (ההבדל בינה ובין היריציה שבמוסיקה הוא ממש זה שבין ההופעה המְשֻׁקָה ובין האידיאה יסוד כל הממשות). הנער מכרכר-צוהל בשפעתו, כשהוא ממלא יחד עם-זה מיילנכולית שֶׁרְף-שרשים; קל-רגל וכבד-ראש וישר-מבט הוא שואף אל אשר תשאנו נפשו. הבגרות יודעת פשר בחוג יחסיה הקטן, הקטן, נעשית היא קפושטת ומבקשת חשבונות רבים ומחבוא. ולפיכך אי-אפשר לעולם שיתאחדו שניהם; ומכאן אותה הקנאה הנצחית שמתקנא הנער בבגרות הזריזה ומענינת ממנה, וגם שאיפת האינ-אונים של הבגרות אל אמתיות הנעורים שאבדה לבלי שוב. "מרץ המעשים" שבנער אינו אלא החפץ הפרא לחורבנו של

עולם הענינים: המהות משתערת על ההבנה. העין הנשאה מתקוממת כנגד הנסיון החמרי – עד שלבסוף נכנעת גם היא ומושפלת טרגית תחת תמרי החוץ.

יחס זה שבין הנער והבגרות יש בו מן המושך מהצד המתודולוגי. בו אנו רואים, כיצד הקצוות מתחלפות ובאות אהת במקום חברתה באותו סוביקט עצמו; זהות זו שבנושא מסמנת ומבליטה עוד יותר את הקצוות כמו שהן לעצמן בלי נוספות השניים החיצוניים המתלזות אל העיקר בשעה שמסתכלים בשני נושאים.

אבל אין אנו רשאים לעבור מעל ענינו קודם שנתבונן בטפוס המבדל ועומד כנגוד מחלט לקדוש המשרש ביצירתי ובחשוב. נגוד – פרושו, להיות בכל דומה לקדוש, אלא מהפך בסמן החיוב והשלילה המימטי; קרוב הוא אפוא אליו מהמשכיל קורבת המראה ויחד עסיוה שונה ממנו תכלית השנוי באידיאה. מתפון אני לשטוף התענוגים, לעצל הטיף רודף התאוה. ודאי שגם הוא רחוק מאותה הקריעות, מאותה הנפשיות הקלושה הקרושה שבמשכיל; ובוזה מיסד ערכו ולו גם שליילי: יש בו משום שליילת האקונומיות. אבל כשם שהקדוש מביא במקום הקרע את הכנוס הגמור, יבוא כאן הבזבוז הגמור מתוך פרורו והחרבתו של כל קיום מהותי. וכאן מגיעה לידי ערכה המכריע – ההמשכיות; בעל התאוה מפתח ונס מפניה, הקדוש מעלה לאולה מן הזמן. הקדוש מצפף את כל העולם פלו בתוך עליותו, עולמו של בעל התאוה מתפתת לפי מספר, החדרים המיוחדים שזו. חי הוא על רבוי השנויים, על התמורות – ההתמד זר לו; חי הוא בלהיטות בהולה – המנוחה הקדושה זרה לו. חייו מענינים. והתבל, הזונה אחרי החיצוניות, זו המבקשת לכסות על קמטיה באבקת הענינות, לו לרועה, היא מתמסרת, אף כשהוא מנצלה – בעוד שהיא נסוגה אחר נפחדה מפני הקדוש, הנזיר הקשה, ואפילו הוא בא להצילה. נפוליון הכובש אינו אלא קסנובה של מלחמות. כי מה שמכריע כאן אינה החושיות שבהנאה (שהיא דוקא בחביון נפש המעלה היא לוחשת תדיר – אש לא ראתה עין), אינו גם חסרון הפרות של המעשים (הרי זוהי הנקדה הקרובה ביותר אל הקדוש); אלא יש ירידה בלהיטות התאוות אפילו ממדרגת הזמניות – לרגעיות; זורה היא את הזמן כמוץ – ומחבת עסיוה, במסקנתה האחרונה, את העסקנות העבודתית עוד יותר. העצלות ממין זה אינה מניחה את בעליה כאבן כבדה, שאין לה הפוך, אלא אדרבה מגרתו להפך ולהפך בכל, לאוץ, לחטוף כבבי הולוא. וכנגדם, ובצדק, מתקוממים ראשונה אלה עבדי העבודה, בשעה שמתוך עמקי ארבות העשן הם מעפילים לעלות אל המרחב.

ואולם עולמנו מין שביל של אמצע הוא, שהקצוות משמשות בו בערבוביה, המהבבות ומשתקפות אחת בחברתה – ומתעות עין הרואה באור לא-אור. בעל-הבית בלבד הוא העומד לפנינו במערומי חולשתו ובחסר האחיזה; אבל הקדוש מכנס ומחלל בתוך עצמו ובעל התאוה יתחפש לרב-

והעין לא תדע להכיר את הקדשה השרויה תחת כמה וכמה מסכות-תאווה ואף לא תרגיש בהעדר החשיבות בפנים קורנים מקדשת-רמיה. ואי לזאת הרי ישנו גם אותו הכח הסמוי המקשר את הקצוות זו לזו בשאיבה הדדית, את החיוב והשלילה, את הטהר והתאווה – הקדוש והקדשה.

וכך לא נתן לנו להעלות הלכה למעשה. משאת הנפש שראיננה מבקשת ראייה לאמתותה מתוך קבלת דמות באגדה, אפשר גם לערוך לה דמות מתוך הבאת ראיות בנסוח. אולם הבטלה לא תחדל להיות המית עתיקי-מאשר; אין ספוק לה במראה ואין להוציאה לפעולות בכחו של פרינציפ. רק לעתים רחוקות, בשעת רחמים והארה, תמצא הנפש דרכה. באותם רגעי-השמש, ישר-הקומה, כבוש המתוח, ספיגת הכל, אשר ימנו לה. אז תתהלך שוקטה בפרדס הלבן של הבטלה האלהית; רנת עצמה בטהר אחדות.

